

Respectarea drepturilor copilului în școlile din Tîrgu-Mureș

Această lucrare a fost elaborată de Liga PRO EUROPA
Proiect finanțat de programul PHARE pentru Democrație al Uniunii Europene

Respectarea drepturilor copilului în școlile din Tîrgu-Mureș

Această lucrare a fost elaborată de Liga PRO EUROPA.
Proiect finanțat de programul PHARE pentru Democrație al Uniunii Europene

Documente utilizate:

Act legislativ cu privire la învățământ, Polonia, 7 septembrie 1991;

Codul Penal al României, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, cu ultima modificare prin Legea 140 din 5 noiembrie 1996;
(CP)

Constituția Republicii Federale Germania, 23 mai 1949;

Constituția Republicii Italiene, 27 decembrie 1947;

Constituția Regatului Spaniei, 27 decembrie 1978;

Constituția României, intrată în vigoare în urma referendumului național din 8 decembrie 1991;
(CR)

Convenția cu privire la drepturile copilului, proclamată de Organizația Națiunilor Unite (1989), ratificată de România prin Legea nr. 18 din 28 septembrie 1990;
(CDC)

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată de țările membre ale Consiliului Europei la 4 noiembrie 1950;
(CADO)

Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948;
(DU)

Decizia nr. 72 din 18 iulie 1995 a Curții Constituționale cu privire la constituționalitatea unor prevederi ale Legii învățământului;
(D 72)

Legea învățământului (nr. 84 din 24 iulie 1995), publicată în Monitorul Oficial nr. 167, an VII, modificată prin **Ordonanța de urgență nr. 36** din 10 iulie 1997, publicată în Monitorul Oficial nr. 152, an IX;
(LÎ)

Violence et résolution des conflits à l'école, Conseil de l'Europe, 1990.

Redactor: István Haller, referent al Biroului pentru Drepturile Omului, Liga PRO EUROPA

Această lucrare a fost elaborată în cadrul microproiectului „Biroul pentru Drepturile Omului”, finanțat de Programul Phare pentru Democrație al Uniunii Europene, desfășurat de Liga PRO EUROPA între 1 martie 1997 — 28 februarie 1998.

Conținut

Introducere	5
Tratamente degradante, pedepse corporale	8
Aplicarea pedepselor colective	10
Obligativitatea învățămîntului religios în școli	11
Ingerința regulamentelor școlare în educația copiilor în familie	13
Discriminarea negativă a unor categorii de elevi	14
Cazuri înregistrate de Liga PRO EUROPA.....	15
Concluzii și propuneri	16

Introducere

Drepturile copilului sînt percepute în România, aproape exclusiv, din perspectiva copiilor străzii. Această gravă problemă a societății a pus o amprentă hotărîtoare asupra modului în care se tratează drepturile copilului la noi. Desigur, și pe plan internațional se pune un accent deosebit pe probleme legate de exploatarea minorilor și soarta celor care necesită ocrotire socială sau adopție.

Școala este o instituție deosebit de importantă, unde copiii își petrec cel puțin o treime din timpul lor activ. În cazul în care în această instituție se comit abuzuri împotriva minorilor, ea nu-și poate atinge scopurile, lipsindu-i pe copii de un drept elementar, inalienabil: dreptul la educație.

Acest drept este prevăzut de **Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** (în continuare **CADO**), **Primul protocol adițional**, art. 2:

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire.

Convenția cu privire la drepturile copilului (în continuare **CDC**) prevede:

Art. 28

1. Statele Părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse, vor urmări în special:

a) să promoveze învățămîntul primar obligatoriu și gratuit pentru toți;
b) să încurajeze diferite forme de învățămînt secundar, atît general cît și profesioanl, să le facă deschise și accesibile oricărui copil și să ia măsuri corespunzătoare, cum sînt instituirea gratuității învățămîntului și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie;

c) să se asigure tuturor accesul la învățămîntul superior, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate;

d) să facă deschise și accesibile tuturor copiilor informarea și orientarea școlară și profesională;

e) să ia măsuri pentru a încuraja frecventarea școlii cu regularitate și reducerea ratei de abandonare a școlii.

2. Statele Părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea disciplinei școlare într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană și în conformitate cu prezenta Convenție.

3. Statele Părți vor promova și încuraja cooperarea internațională în domeniul educației, mai ales cu scopul de a contribui la eliminarea ignoranței și a analfabetismului în lume și de a facilita accesul la cunoștințe științifice și tehnice și la metode de învățămînt moderne. În această privință se va ține în special seama de necesitățile țărilor în curs de dezvoltare.

Art. 29

1. Statele Părți sînt de acord că educația copilului trebuie să urmărească:

a) dezvoltarea personalității copilului, a aptitudinilor și capacităților sale mentale și fizice la nivelul potențialului lor maxim;

b) dezvoltarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite;

c) dezvoltarea respectului față de părinții copilului, față de identitatea sa culturală, de limba proprie și valorile sale, precum și față de valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care eventual este originar și ale civilizațiilor diferite de a sa;

d) pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și cu persoanele de origine autohtonă;

e) dezvoltarea respectului față de mediul rural.

2. Nici o dispoziție din prezentul articol sau din articolul 28 nu va fi interpretată de o manieră care să aducă atingere libertății persoanelor fizice sau juridice de a crea și dirija instituții de învățămînt, ci condiția ca principiile enunțate în paragraful 1 din prezentul articol să fie respectate și ca educația în aceste instituții să fie conformă normelor minimale pe care statul le prescrie.

Dreptul la învățămînt este garantat și de **Constituția României** (în continuare **CR**):

Art. 32

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățămîntul general obligatoriu, prin învățămîntul liceal și prin cel profesional, prin învățămîntul superior precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

(4) Învățămîntul de stat este gratuit, potrivit legii.

Legea învățămîntului (în continuare **LÎ**) are următoarele prevederi:

Art. 2

În România, învățămîntul constituie prioritate națională.

Art. 3

(1) Învățămîntul urmărește realizarea idealului educațional întemeiat pe tradițiile umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești și contribuie la păstrarea identității naționale.

(2) Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și creative.

Art. 4

(1) *Învățământul are ca finalitate formarea personalității umane, prin:*

- a) însușirea cunoștințelor științifice, a valorilor culturii naționale și universale;*
- b) formarea capacităților intelectuale, a disponibilităților afective și a abilităților practice prin asimilarea de cunoștințe umaniste, științifice, tehnice și estetice;*
- c) asimilarea tehnicilor de muncă intelectuală, necesare instruirii și autoinstruirii pe durata întregii vieți;*
- d) educarea în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, al demnității și al toleranței, al schimbului liber de opinii;*
- e) cultivarea sensibilității față de valorile moral-civice, a respectului pentru natură și mediul înconjurător;*
- f) dezvoltarea armonioasă a individului, prin educație fizică, educație igienico-sanitară și practicarea sportului;*
- g) profesionalizarea tinerei generații pentru desfășurarea unor activități utile, producătoare de bunuri materiale și spirituale.*

(2) *Învățământul asigură cultivarea dragostei față de țară, față de trecutul istoric și de tradițiile poporului român.*

(3) *Finalitățile școlii românești se realizează prin strategii și tehnici moderne de instruire și educare, susținute de științele educației și practica școlară, conform obiectivelor fiecărui nivel de învățământ.*

Art. 5

(1) *Cetățenii României au drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă.*

(2) *Statul promovează principiile învățământului democratic și garantează dreptul la educație diferențiată, pe baza pluralismului educațional, în beneficiul individului și al întregii societăți.*

Art. 6

Învățământul general obligatoriu este de 8 clase. Frecventarea obligatorie a învățământului de 8 clase, forma de zi, încetează la vârsta de 16 ani.

Art. 7

(1) *Învățământul de stat este gratuit.*

(2) *Pentru unele activități se pot percepe taxe, în condițiile prevăzute de prezenta lege.*

(3) *Învățământul de stat este finanțat de la bugetul de stat și de la bugetele locale.*

(4) *Învățământul poate fi finanțat și direct de către agenți economici, precum și de alte persoane fizice sau juridice.*

(5) *Învățământul poate fi susținut prin burse, credite de studii, taxe, donații, sponsorizări, surse proprii și alte surse legale.*

(6) *Statul îi sprijină material, cu precădere, pe elevii și studenții care obțin rezultate foarte bune la învățătură și dovedesc aptitudini deosebite pentru formarea lor în domeniul unei profesii.*

(7) *Statul și alți factori interesați subvenționează activitățile de performanță, de nivel național și internațional, ale elevilor și studenților.*

(8) *Instituțiile și unitățile de învățământ sînt persoane juridice, cu excepția școlilor care au numai clasele I-IV.*

Dreptul la învățământ este reflectat în constituțiile tuturor statelor în general.

De pildă, Constituția Italiei, la art. 34, are următoarele prevederi:

Învățământul este deschis pentru toată lumea.

Învățământul primar, de cel puțin opt ani, este obligatoriu și gratuit.

Elevii înzestrați și merituoși, chiar dacă sînt lipsiți de mijloace de subzistență, au dreptul să accedă la cele mai înalte trepte de studiu.

Republica face efectiv acest drept prin intermediul burselor de studii, al alocațiilor pentru familii și a altor măsuri de ajutor care trebuie să fie atribuite prin concurs.

Prin art. 27, Constituția Spaniei garantează dreptul la învățământ prin următoarele:

1. Toată lumea are dreptul la educație. Libertatea învățământului este recunoscută.

2. Educația va avea ca obiectiv deplină înflorire a personalității umane, cu respectarea principiilor democratice ale vieții în comun și ale drepturilor și libertăților fundamentale.

3. Puterile publice garantează dreptul părinților de a asigura copiilor lor formația religioasă și morală în acord cu propriile lor convingeri.

4. Învățământul elementar este obligatoriu și gratuit.

5. Puterile publice garantează dreptul tuturor la educație, printr-o programă generală de învățământ, cu participarea efectivă a tuturor sectoarelor interesate și crearea de instituții de învățământ.

6. Libertatea de a crea instituții de învățământ, cu respectarea principiilor constituționale, este recunoscută persoanelor fizice și juridice.

7. Profesorii, părinții și, dacă este cazul, elevii vor participa la controlul și la gestionarea tuturor centrelor susținute de administrație cu fonduri publice, în termenii stabiliți de lege.

8. Puterile publice vor inspecta și vor omologa sistemul educativ pentru a garanta respectarea legilor.

9. Puterile publice vor ajuta instituțiile de învățământ care întrunesc condițiile stabilite prin lege.

10. Autonomia universităților este recunoscută în termenii stabiliți prin lege.

* * *

La data de 30 octombrie 1997, Biroul pentru Drepturile Omului din cadrul Ligii PRO EUROPA a organizat atelierul intitulat „*Respectarea drepturilor copilului în școlile din Tîrgu-Mureș*”, la care au participat: Ioan Matepiuc (Inspectoratul Școlar Județean Mureș), Carol Domby (Direcția Județeană pentru Protecția Drepturilor Copilului), Katalin Pánczél (Direcția Județeană pentru Protecția Drepturilor Copilului, LPE), Steluța Turdean (Salvați Copiii, Șc. gen. nr. 20), Noémi Ábrám (Uniunea Cadrelor Didactice Maghiare din România), Ondina Tăut (Liceul Al. Papiu Ilarian), Ciprian Morar (Liceul Al. Papiu Ilarian), Ștefan Someșan (Liceul Unirea), Losonczy Terezia (Liceul Unirea), Iulian Șandru (Șc. gen. nr. 16), Adalbert Dajka (Șc. gen. nr. 16), Mircea Cotoșman (Consiliul elevilor — Liceul Al. Papiu Ilarian), Annamária Réka Gáspár (Consiliul elevilor — Liceul Bolyai Farkas), Zsuzsanna Deé (Asociația elevilor din Liceul Bolyai Farkas), Pál Nemes (Asociația elevilor din Liceul Bolyai Farkas), Erzsébet Csiki (Consiliul elevilor — Liceul Unirea), Katalin Réka Kovács (Consiliul elevilor — Liceul Unirea), Roxana Togănel (Consiliul elevilor — Liceul Unirea), Erzsébet Beczássy (psiholog), Smaranda Enache (LPE), Mircea Suhăreanu (LPE), Judit Kacsó (LPE), Gyöngyvér Kovács (LPE), Annamária Páll (LPE), István Haller (LPE).

* * *

Prezentul studiu, elaborat în cadrul proiectului *Biroul pentru drepturile omului*, finanțat de **Uniunea Europeană** prin **Programul PHARE**, compară documentele internaționale și interne cu privire la drepturile copiilor, cu scopul:

- de a analiza diferențele existente între ele;
- de a propune unele modificări ale legislației interne, necesare alinierii României la standardele europene;
- de a oferi un ghid celor care lucrează în domeniul educațional.

* * *

Mulțumim pe această cale Ambasadelor Olandei, Poloniei și Suediei de la București pentru materialele legate de legislația acestor țări în domeniul drepturilor copilului și al învățămîntului.

* Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale. (CR, art. 20 al. 2)

Tratamente degradante, pedepse corporale

Aplicarea pedepselor corporale în cadrul unităților de învățământ a fost o practică generală în Europa pînă la începutul secolului XX. Treptat, această tip de pedeapsă a fost interzis.

Referitor la rele tratamente, CDC prevede:

Art. 19

1. Statele Părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv violența sexuală, pe timpul cît se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului sau reprezentanților săi legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat.

2. Aceste măsuri de protecție vor cuprinde, după cum se va conveni, proceduri eficiente pentru stabilirea de programe sociale vizînd furnizarea de sprijin necesar copilului și celor cărora le-a fost încredințat, precum și pentru alte forme de prevenire, ca și pentru identificarea, raportarea, retrimiteră, anchetarea, tratarea și urmărirea penală pentru cazurile de rele tratamente — descrise mai sus — aplicate copilului și vor cuprinde, de asemenea, după cum se va stabili, proceduri de intervenție judiciară.

Art. 37

Statele Părți vor garanta că:

a) nici un copil nu va fi supus la tortură, la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Respectînd întocmai această prevedere, în unele țări, cum ar fi Suedia, sînt sancționate chiar și pedepsele corporale aplicate de părinți împotriva propriilor copii.

Conform CR, art. 22 al. 2:

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sînt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

LÎ, art. 157 prevede:

1. În instituțiile și unitățile de învățământ sînt interzise pedepsele corporale.

2. Personalul didactic care practică asemenea metode va fi sancționat administrativ sau, în funcție de gravitatea abaterii, se va supune rigorilor legii.

Din informațiile pe care le deținem, totuși, în unele școli se mai aplică pedepse corporale, în special în clasele primare, din partea învățătorilor. În clasele gimnaziale aceste evenimente sînt mult mai rare. De multe ori părinții, considerînd că „nu strică dacă copilul e ținut în frîu”, încurajează astfel de comportamente. Unii părinți nici nu știu că aplicarea pedepselor corporale este interzisă. Profesorii consideră că „nervii mai cedează, cînd lucrezi într-o clasă cu 30 de elevi”, și oricui i se poate întîmpla într-o carieră de 30 de ani să comită o astfel de abatere. Cînd însă aplicarea pedepselor corporale devine o obișnuință, trebuie luate măsuri urgente.

La capitolul rele tratamente intră și folosirea unor termeni jignitori, de ex. „dobitoci”. O parte dintre elevi consideră că nu sînt afectați în cazul în care un cadru didactic uzează des astfel de termeni. Sînt însă și elevi mai sensibili (în general fetele din clasele terminale), care sînt deosebit de afectați de umilirile suferite în fața clasei. Într-unul din liceele cele mai renumite din Tîrgu-Mureș — conform unui sondaj efectuat de direcțiunea liceului printre elevi — limbajul folosit chiar de profesorii cu reputație bună este de multe ori agresiv și jignitor la adresa elevilor.

Codul Penal (în continuare CP) pedepsește lovirea (art. 180), vătămarea corporală (art. 181-182) insulta (art. 205) și relele tratamente aplicate minorului (art. 306):

Art. 180. Lovirea sau alte violențe

Lovirea sau orice acte de violență cauzatoare de suferințe fizice se pedepsesc cu închisoare de la 1 lună la 3 luni sau cu amendă.

Lovirea sau actele de violență care au pricinuit o vătămare ce necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 20 zile se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plîngerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

Art. 181. Vătămare corporală

Fapta prin care s-a pricinuit integrității corporale sau sănătății o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 60 zile se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plîngerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

Art. 182. Vătămare corporală gravă

Fapta prin care s-a pricinuit integrității corporale sau sănătății o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mult de 60 zile, sau care a produs vreuna din următoarele consecințe: pierderea unui simț sau organ, încetarea funcționării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, slujirea, avortul ori punerea în primejdie a vieții persoanei, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Cînd fapta a fost săvîrșită în scopul producerii consecințelor prevăzute în alineatul precedent, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani.

Tentativa faptei prevăzute în alin. 2 se pedepsește.

Art. 205. Insulta

Atingerea adusă onoarei ori reputației unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin alte mijloace, ori prin expunere la batjocură, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 2 ani sau cu amendă.

Aceeași pedeapsă se aplică și când se atribuie unei persoane un defect, boală sau infirmitate care, chiar reale de-ar fi, nu ar trebui relevate.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

Art. 306. Relele tratamente aplicate minorului

Punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului, de către părinți sau orice persoană căreia minorul i-a fost încredințat spre creștere și educare, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 12 ani.

Aplicarea pedepselor colective

Tratatele internaționale cu privire la drepturile omului subliniază că fiecare om are dreptul de a fi judecat individual. Astfel și pedepsele trebuie să fie individualizate, aplicarea incriminării colective fiind o practică a sistemelor totalitare (fasciste sau comuniste).

Principiul individualității apare în documente internaționale sub diferite formulări. De exemplu, *Preambulul CDC* amintește de importanța faptului *de a pregăti pe deplin copilul pentru a avea o viață individuală în societate* (al. 7).

Folosind metode de la începutul secolului, unele cadre didactice aplică încă pedepse colective. Un singur exemplu în acest domeniu: la o clasă, învățătoarea a „penalizat” fiecare elev cu un punct din nota la extemporalul de matematică, pentru că mulți dintre ei fuseseră zgomotoși la ora de limbă română!

Din punct de vedere psihic, efectul unei astfel de pedepse nu poate fi altceva, decât scăderea simțului responsabilității individuale, formarea reflexelor de „turmă” (ascunderea în spatele „mulțimii”) etc. Totodată, practica pedagogică arată că pedepsele colective sînt „răzbunate” de elevi, ei solidarizîndu-se împotriva cadrului didactic care le aplică.

Motivele invocate de cadrele didactice pentru aplicarea acestor pedepse sînt legate de imposibilitatea de a afla cine a comis o faptă care trebuie neapărat pedepsită. În concepția multor pedagogi, pedeapsa colectivă este utilă pentru că prin ea colectivitatea va condamna atît fapta, cît și persoana care a comis-o.

Indubitabil, problema pedepselor colective nu se va rezolva de la o zi la alta. Teoriile pedagogice predate generațiilor dinainte de '90 susțineau necesitatea lor, iar teoriile moderne pătrund lent în practica pedagogică din România. Conștientizarea faptului că aplicarea unor astfel de pedepse contravine normelor internaționale, are, deocamdată, un efect redus.

Obligativitatea învățământului religios în școli

Conform CADO, art. 2 al **Primului** protocol adițional:

Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.

Referitor la învățământul religios, **CR**, la art. 32 al. 7, prevede:

Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult.

Unele constituții au prevederi mai largi în acest domeniu. **Constituția Germaniei**, la art. 7, specifică următoarele:

2. *Persoanele investite cu autoritatea părintească au dreptul de a decide asupra participării copiilor la instrucția religioasă.*

3. *Instrucția religioasă este un obiect reglementar în școlile publice cu excepția școlilor neconfesionale. Instrucția religioasă se face în conformitate cu principiile comunităților religioase, fără a prejudicia dreptul de control al statului. Nici un profesor nu poate fi obligat să facă instrucția religioasă împotriva voinței sale.*

Conform **Constituției Spaniei**, art. 27. pct. 3:

Puterile publice garantează dreptul părinților de a asigura copiii lor formația religioasă și morală în acord cu propriile lor convingeri.

LÎ, prin art. 9, prevede includerea învățământului religios ca disciplină școlară în toate școlile publice:

(1) *Planurile învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară. Elevul, cu acordul părintelui sau al tutorei legal instituit, alege pentru studiu religia și confesiunea.*

(2) *Culte recunoscute oficial de către stat pot solicita Ministerului Învățământului organizarea unui învățământ specific, corespunzător necesităților de pregătire a personalului de cult, precum și înființarea și funcționarea unor structuri de învățământ laic, în sistemul național de învățământ, sub coordonarea și controlul Ministerului Învățământului. Susținerea materială a acestor structuri se asigură de către cultul respectiv și parțial de către stat, potrivit unor norme aprobate de Guvern. Cultele recunoscute oficial de către stat răspund de elaborarea planurilor de învățământ și a programelor analitice, care se aprobă de Secretariatul de Stat pentru Culte și de Ministerul Învățământului.*

Aceeași **LÎ** (art. 11, al. 3) interzice prozelitismul:

În învățământ se interzice prozelitismul religios.

Textul inițial de lege, care la art. 9, al. 1, prevedea că în învățământul primar religia este disciplină obligatorie, a fost atacat la Curtea Constituțională, care a luat următoarea decizie (**Decizia nr. 72 din 1995**, în continuare **D 72**):

Prevederile art. 9 alin. (1) din **Legea învățământului** sînt constituționale numai dacă se respectă, conform art. 29 alin. (1) și (6) din Constituție, dreptul părinților sau a tutorilor de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

În România, prin textele legislative, libertatea de gândire este redusă la libertatea de a alege unul dintre cultele recunoscute. Formularea **CADO** însă în mod clar oferă drepturi mai largi: se acceptă convingeri filozofice, nu numai religioase. Astfel nici un copil ai cărui părinți sînt ateï, nu poate fi obligat la frecventarea orelor de religie.

Învățământul religios din România poate fi considerat ca prozelitism religios, din moment ce această materie se predă de persoane desemnate de diferite culte, și nu de persoane laice din cadrul sistemului didactic, pregătite special pentru a preda istoria religiei, materie care ar fi lipsită de promovarea unui anumit cult. În situația dată — timp de o jumătate de secol învățământul religios a fost oprit pe toate căile posibile — nu se contestă necesitatea de a crea un cadru favorabil acestui tip de învățământ. Ea însă nu poate fi obligatorie în școlile publice de stat, în forma în care se desfășoară în momentul de față. (Obligația de a asigura învățământul religios revine statului, urmînd ca părinții, împreună cu copilul lor, să decidă dacă doresc sau nu acest învățământ.)

Acest principiu este reflectat mai general și în **CP**, art. 318:

Împiedicarea sau tulburarea libertății de exercitare a vreunui cult religios, care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la 1 lună la 6 luni sau cu amendă.

Cu aceeași pedeapsă se sancționează fapta de a obliga o persoană, prin constrîngere, să participe la serviciile religioase ale vreunui cult, sau să îndeplinească un act religios legat de exercitarea unui cult.

În alte țări din Europa nu există obligativitatea învățământului religios, cum prevede **LÎ**. În Polonia de exemplu, **Actul legislativ din 7 septembrie 1991** cu privire la învățământ, art. 12 stabilește:

1. *Recunoscînd dreptul părinților la învățământ religios pentru copiii lor, școlile publice vor organiza educația religioasă la cererea părinților — în școlile publice post-elementare, la cererea ori a părinților, ori a elevului; după ce devin majori, elevii decid pentru ei înșiși referitor la cererea învățământului religios.*

2. *Ministerul Educației Naționale, cu acordul Bisericii Catolice și al Bisericii Ortodoxe Poloneze și alte biserici și culte religioase, va elabora reglementarea condițiilor și procedurilor școlare.*

După informațiile noastre, în majoritatea școlilor din **Tîrgu-Mureș** legea se aplică în mod corespunzător, părinții se pronunță în scris dacă vor pentru copiii lor învățământ religios, și din partea căruï cult. Copiii părinților care nu doresc învățământ religios nu frecventează în mod obligatoriu orele. În cazul în care părinții își schimbă religia în timpul anului școlar și renunță la învățământul religios, copiii lor nu sînt obligați să urmărească în continuare orele pentru a primi notă de încheiere. Cu ocazia premierii elevilor nu se ține cont de diferențele mici care pot apare din cauza unei materii în plus sau în minus. Astfel, cei care nu urmăresc orele de religie nu suferă nici un fel de dezavantaj din acest motiv.

În unele cazuri însă directorii de școli solicită cereri speciale de la părinți în sensul neparticipării la orele de religie a copilului, însoțite de adeverințe de apartenență la un cult sau altul. Problema apartenenței religioase trebuie considerată ca o problemă intimă a fiecărui cetățean, nimeni nu poate fi obligat să-și declare cultul la care aparține. Astfel părinții nu trebuie să fie puși în situația de a-și motiva alegerea.

Ingerința regulamentelor școlare în educația copiilor în familie

Referitor la Regulamentele școlare, **LÎ** (art. 157 al. 3) prevede:

Drepturile și îndatoririle elevilor sînt stabilite prin regulament elaborat de Ministerul Învățămîntului.

Pînă la această lege, fiecare unitate de învățămînt avea propriul Regulament, care, datorită faptului că cei care l-au elaborat nu erau juriști, conținea elemente contrare însăși Constituției României. În situația în care părinții nu au de ales dintre o mulțime de posibilități de școlarizare, este normal și necesar ca Regulamentul școlilor de stat să fie unic.

Dar chiar dacă există un astfel de Regulament, pot apare probleme particulare. În general, pornite dintr-o bună intenție a dascălilor, interdicțiile școlare se aplică și în cazul activităților extrașcolare: de ex. cea a interzicerii vizitării unor tipuri de locale în timpul liber. Școala nu poate interveni în ceea ce se întîmplă în afara școlii, pentru că în acel domeniu părinții sînt cei care au prioritate. **CR**, prin art. 29 al. 6 prevede:

Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

În cazul în care părinții periclitează sănătatea, integritatea copilului, trebuie să existe o procedură de ocrotire, dar care nu are la bază școala.

Acest principiu de bază este stabilit și în **CDC**:

Art. 5

Statele Părți vor respecta responsabilitățile, drepturile și obligațiile pe care le au părinții sau, după caz, conform cutumei locale, membrii familiei lărgite sau ai comunității, tutorii sau alte persoane responsabile prin lege față de copil, de a-i da acestuia, într-un mod care să corespundă dezvoltării capacităților sale, orientarea și sfaturile corespunzătoare exercitării drepturilor pe care i le recunoaște prezenta Convenție.

Art. 9

Statele Părți vor garanta că nici un copil nu va fi separat de părinții săi împotriva voinței lor, cu excepția situației în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și în conformitate cu legile și procedurile aplicabile, că această separare este necesară în interesul superior al copilului. O decizie în acest sens poate să fie necesară în anumite cazuri particulare, de exemplu atunci cînd părinții maltratează sau neglijează copiii.

Art. 18

Statele Părți vor depune eforturi pentru asigurarea recunoașterii principiului potrivit căruia ambii părinți au răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Răspunderea pentru creșterea copilului și asigurarea dezvoltării sale le revine în primul rînd părinților sau, după caz, reprezentanților săi legali. Aceștia trebuie să se conducă înainte de orice după interesul superior al copilului.

Unul dintre elementele de bază ale unui Regulament care conține drepturile și obligațiile elevilor este ca el să fie cunoscut. Diriginții au prelucrat Regulamentul școlar pentru elevi, iar școlile au afișat un scurt extras cu cele mai importante articole. Elevii care doresc să-l studieze în detaliu au posibilitatea de a-l citi în bibliotecile școlilor. Totuși, practica arată o necunoaștere a Regulamentului din partea majorității elevilor.

Discriminarea negativă a unor categorii de elevi

Non-discriminarea este un principiu de bază al drepturilor omului.

Conform **Declarației Universale a Drepturilor Omului** (în continuare **DU**):

Art. 2

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică, sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

Art. 7

[...] Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare.

Același principiu este formulat și în **CADO**, art. 14:

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Totuși, există discriminări, care pot apare atât din partea colegilor de clasă, cât și din partea cadrelor didactice. În primul caz, evident, nu pot fi luate măsuri decât din partea cadrelor didactice.

În Tîrgu-Mureș, discriminările se aplică în general împotriva acelor care provin dintr-un mediu sărac. Colegii de clasă nu înțeleg de ce nu este îmbrăcat corespunzător copilul, de ce nu are creioane colorate etc. Cadrele didactice au probleme cu acești copii, care nu se integrează bine în comunitate, și de multe ori participă la marginalizarea acestora. De ex. în școlile unde nu sînt destule manuale, acestor copii nu li se dau cărți, considerîndu-se că ei oricum nu ar învăța, ci numai ar deteriora manualele.

Evident, această problemă nu se poate rezolva prin luarea unor măsuri drastice, ci printr-o schimbare de mentalitate. Practica cadrelor didactice arată că în acele colective, unde diferențele au fost conștientizate și explicate în mod corespunzător elevilor sau copiilor preșcolari, nu au apărut conflicte. Evitarea discutării problemei diversității nu rezolvă, ci amplifică problemele.

A doua problemă referitoare la discriminarea negativă a unor categorii de elevi la prima vedere pare a fi o problemă principială: în școlile unde există mai multe secții (cu predare în limba română, maghiară sau germană), întotdeauna clasele de limbă română sînt cele notate cu primele litere din alfabet. Astfel, în psihicul copilului minoritar se înrădăcinează senzația că el este numai de rangul doi, și nicidecum nu poate fi considerat egal cu copiii majoritari, și copilului majoritar i se induce conștiința superiorității.

Cel mai grav fenomen este că unori dascălii se adresează copiilor referindu-se în mod jignitor la apartenența etnică a acestora, de ex. „măi, țigane”, sau „voi, mai bruneți”, ceea ce ridică noi bariere în jurul copilului minoritar: îl stigmatizează, și întărește stereotipurile de superioritate ale majorității.

Manualele inspiră ideea conform căreia femeile sînt potrivite numai pentru anumite categorii de munci, în general la cele casnice. Diferențierea copiilor la orele de lucru manual pe bază de sex și nu pe bază de opțiune este un început de discriminare sexuală și de gen.

Cazuri înregistrate de Liga PRO EUROPA

În luna decembrie 1993, s-a adoptat **Regulamentul interior al Liceului Z.** (practic acest regulament era copia unui regulament al anilor '60). Deși cadrele didactice nu erau de acord cu prevederile acestui regulament, cu excepția a doi profesori, ei au votat în favoarea lui, considerînd că „oricum nu va putea fi respectat”. Elevii liceului, puși în situația de a semna în mod obligatoriu acest act, au sesizat Liga Pro Europa.

Regulamentul avea următoarele prevederi:

În școală și în afara școlii, elevii sînt datori: [...]

- să solicite aprobarea dirigintelui și al direcțiunii în cazul că doresc să se înscrie în asociații sportive sau de altă natură care nu reprezintă școala;

- în cazul organizării de excursii sau alte manifestări prin care părăsesc în grup orașul să ceară avizul școlii.

Se interzice elevilor:

2. Să participe la manifestări politice, național-șovine și huliganice. Asemenea manifestări vor fi demascate de elevi și raportate imediat direcțiunii.

17. Circulația elevilor pe scările principale.

Printr-o scrisoare adresată directorului liceului (5 ianuarie 1994), au fost făcute următoarele observații:

- dreptul părinților de a avea prioritate în alegerea educației care să fie dată copiilor lor este grav încălcat de prevederile care reglementează activitatea copiilor desfășurată în afara școlii, chiar în familie;
- nu se poate limita în nici un fel înscrierea elevilor în asociații sportive sau de altă natură, nici participarea lor la manifestări politice;
- nu se poate interzice părăsirea localității în cazul excursiilor în grup;
- interzicerea folosirii unor intrări și scări ale liceului are un caracter discriminatoriu, incompatibil cu dreptul la tratament egal.

Deși elevii suspectați de a fi sesizat Liga Pro Europa au fost amenințați cu exmatricularea, pînă la urmă s-a elaborat un alt regulament.

K. M., mama lui **K. K.**, la 1 noiembrie 1995 a adresat o scrisoare Liceului P., solicitînd ca fiica ei să nu primească educație religioasă în școală, motivîndu-și cererea cu art. 29, al 6 din **CR**. Directorul liceului a dat următorul răspuns: „În conformitate cu planul de învățămînt pag. 53 și 78 și cu adresa Ministerului Învățămîntului nr. 38078 din 20 septembrie 1994 punctul 8, religia este obiect de studiu și eleva nu poate fi școlarizată fără medie la religie.”

Scrisoarea adresată de Liga Pro Europa către Inspectoratul Județean Mureș (nr. de înregistrare 1110 din 28 februarie 1995), în care s-a cerut soluționarea cazului în conformitate cu **CR**, nu a primit nici un răspuns. Între timp, **K. M.** ne-a anunțat că școala a renunțat la obligarea elevului de a participa la educația religioasă.

A. B. este învățătoare la o școală din comuna L. Împotriva ei au fost depuse mai multe plîngerii din partea părinților, pentru că aplica elevilor pedepse corporale. Directorul școlii a discutat cu ea, pentru a înțelege motivul pentru care tînăra învățătoare are un astfel de comportament. În urma anchetei a reieșit că învățătoarea, fiind crescută într-o casă de copii prin bătaie și violență, nu a conștientizat gravitatea faptei. Colegii învățătoarei au înțeles că **A. B.** are nevoie de ajutor din partea lor, și nu au trecut la aplicarea amenziilor, ci încearcă să impună modificarea atitudinii lui **A. B.** față de elevi.

Elevele **B. L.** și **I. O.** din Liceul A. au reclamat un profesor pentru hărțuire sexuală. În schimbul unor relații sexuale, profesorul a promis note de trecere la materia lui. Fapta profesorului nu s-a putut dovedi de eleve, din lipsa martorilor și a probelor.

T. I., elev în clasa I., deoarece mîncă în timpul orelor, a fost pedepsit (în primele zile de școală!) să stea sub catedră pînă la terminarea orei. Părinții nu au înaintat plîngere la Inspectoratul Școlar.

K. N., învățătoare cu o experiență de peste 30 de ani, a depus o sesizare la Liga Pro Europa, în care a arătat următoarele. În decembrie 1997, nervoasă pe un elev din clasa a III-a care s-a bătut în clasă, **K. N.** a rupt un liniar pe el, după care l-a pus în genunchi și i-a legat mîinile. La sfîrșitul orei, a cerut celorlalți elevi ca la ieșirea din sală „să se uite urît” la cel pedepsit. Părinții elevului au sesizat Inspectoratul Școlar, și ca urmare a discutării cazului la Colegiul profesoral, **K. N.** a primit un avertisment (care nu o afectează nici privind statutul ei de învățătoare, nici din punct de vedere material). Învățătoarea a considerat că această pedeapsă este injustă, din moment ce ea a dorit doar „binele” copilului. Nu a înțeles că procedura aplicată copilului poate să-l afecteze negativ, și că pedeapsa aplicată este inumană și degradantă. Ca să-și dovedească capacitatea de bună educatoare, a pus copiii clasei să scrie o compunere prin care să laude metodele ei de educație.

Concluzii și propuneri

Consiliul Europei, în documentul *Violence et résolution des conflits à l'école*, formulează următoarele recomandări statelor membre:

a.) *Va trebui ca inspectorii școlari ai diferitelor discipline să examineze regulat gradul de eficacitate cu care sînt aplicate recomandările Consiliului Europei asupra educației drepturilor omului. Avînd în vedere faptul că numeroase autorități consideră că inițierea în drepturile omului este o temă ce apare în cadrul diferitelor materii, există un mare risc ori ca ea să nu fie predată, ori să fie predată într-o manieră ineficace.*

b.) *Cînd ministerele sau alte autorități pedagogice hotărăsc programele școlare, acestea trebuie să caute modalități proprii pentru a extinde metodele de învățare cooperativă.*

c.) *Inițierea în rezolvarea pașnică a conflictelor ar trebui să facă parte din discipline sau proiecte specifice care să fie precizate clar, cu posibilitatea supravegherii lor.*

d.) *Responsabilii de educație ar trebui să solicite și să sprijine activ inițiativele locale ca exemple de punere în practică a însușirii modalităților de rezolvare pașnică a conflictelor, fie că aceste inițiative sînt întreprinse de programa oficială de învățămînt sau de către organizații neguvernamentale. Ele ar trebui să facă cunoscute aceste exemple.*

e.) *Responsabilii de educație ar trebui să organizeze stagii de formare a celor care predau, stagii care să presupună înțelegerea și aplicarea metodelor de rezolvare a problemelor în cadrul administrării clasei și al relațiilor personale cu elevii, și să furnizeze materiale educative potrivite.*

f.) *Responsabilii de educație ar trebui să promoveze un climat de învățare constructiv în școli, îmbunătățind structurile de comunicare în interiorul instituțiilor, încurajînd participarea părinților și elevilor în structura școlară și recunoscînd viața afectivă a elevilor.*

g.) *Toate școlile ar trebui să reexamineze în fiecare an măsura în care au reușit să creeze un climat pozitiv și constructiv cu personalul, cu părinții și cu elevii.*

h.) *Educatori ar trebui să aplice ei înșiși capacitatea de rezolvare a problemelor personale, pentru a regla problemele interne ale corpului profesoral.*

i.) *Toate școlile ar trebui să aibă reguli și o strategie clar definite pentru a lupta contra agresivității, violenței și vandalismului.*

j.) *În clasă, în fiecare săptămînă, trebuie rezervat timp și pentru ca elevii să-și exprime ideile și sentimentele față de învățător, diriginte sau supraveghetor în legătură cu relațiile sau problemele clasei; trebuie instaurată încrederea între elevi și profesori prin intermediul activităților colective de tip cooperativ și, după caz, cursurile trebuie întrerupte pentru a permite expunerea și dezamorsarea conflictelor latente.*

k.) *În fiecare copil există o parte bună, „o inimă de aur”, care trebuie să fie recunoscută chiar dacă copilul respectiv are un comportament inacceptabil.*

l.) *În cazul comunităților culturale sau rasiale mixte trebuie făcute eforturi speciale pentru a recunoaște și înțelege caracteristicile culturale ce pot fi surse de conflicte.*

m.) *Toate programele de formare pedagogică inițială, la nivel primar și secundar, trebuie să cuprindă cursuri de administrare a clasei și cursuri de comunicare interpersonală, care să aibă atît caracter didactic, cît și practic. Autoritățile responsabile cu programele de formare pedagogică inițială trebuie să vegheze ca aceste programe să fie aplicate integral.*

n.) *Responsabilii de educație, centrele de formare pedagogică și instituțiile școlare trebuie încurajate să exploateze resursele și capacitățile organizațiilor neguvernamentale care propun cursuri de formare și materiale referitoare la rezolvarea conflictelor.*

o.) *Organizațiile neguvernamentale care au aptitudini și cunoștințe în domeniul rezolvării conflictelor trebuie să încerce să se facă cunoscute la toate nivelele sistemului educativ ca centre specializate.*

Pentru a avea un sistem educațional bazat pe respectul drepturilor copilului, trebuie soluționate următoarele probleme:

1. Renunțarea la aplicarea pedepselor corporale

Aceste pedepse constituie încălcarea cea mai frecventă și mai gravă a drepturilor omului în școli. Chiar dacă LÎ condamnă aceste pedepse, de multe ori, din cauza indiferenței părinților sau a direcțiunilor, aceste fapte sînt trecute cu vederea.

Pentru a stopa fenomenul, este nevoie de acțiuni în vederea conștientizării cadrelor didactice, a părinților și a elevilor.

2. Modificarea Legii învățămîntului cu privire la educația religioasă

Chiar dacă practica din Tîrgu-Mureș respectă dreptul părinților de a alege sau nu un astfel de învățămînt, există posibilitatea de a se exercita presiuni asupra părinților de a trimite copilul, fără voia lor, la ore de religie. Este bine cunoscută prevederea LÎ, care menționează obligativitatea acestui tip de învățămînt, dar mult mai puțin cunoscută D 72 sau CADO, care limitează această obligație.

În astfel de condiții, este necesară alinierea legislației interne la practica internațională, formulată și în tratatele semnate de România.

3. Garantarea unui învățământ care respectă principiul de non-discriminare

În ciuda stereotipiei „noi sîntem cei mai toleranți”, în mediul școlar există o foarte mare intoleranță față de diferite grupuri, în special față de cele defavorizate social. Atitudinea de intoleranță a copiilor față de proprii colegi de clasă, în majoritatea cazurilor, este condamnată de cadrele didactice, dar ei nu cunosc mecanismele de mediere a conflictelor dintre copii. Pornind cu bune intenții, ei amplifică uneori disensiunile dintre elevi. Generații întregi de educatori au fost crescuți în spiritul unei false egalități, în care nu se putea vorbi de diferențe. Astfel această temă este considerată tabu, nu se vorbește cu elevii despre sărăcie, despre efectele acestui fenomen, despre lipsa de vină a copiilor care suferă de pe urma lui.

Formarea unor atitudini negative față de diferite grupuri etnice este, de asemenea, o problemă față de care majoritatea cadrelor didactice sînt incapabile de a lua măsuri eficiente. Ca prim pas, **LÎ** prevede includerea istoriei și culturii minorităților în manualele școlare de istorie, totodată și introducerea facultativă a unei materii speciale din acest domeniu. În primul rînd această prevedere nu se respectă (Ministerul Educației Naționale nu a aprobat nici programă, nici manuale), în al doilea rînd ar fi nevoie de o revizuire a legislației. Titlul de *Istoria Românilor* ar trebui înlocuit cu *Istoria României*, care, în mod implicit, ar conține și minoritățile naționale din România; materia care prezintă cultura minorităților naționale nu trebuie îndreptată doar către copiii aparținînd minorităților naționale (și pentru majoritari este util să cunoască aportul cultural al minorităților la dezvoltarea României), iar studierea acestei materii ar trebui să devină din opțională, obligatorie.

În general, sistemul educațional din România este îndreptat spre acumularea de cunoștințe și informații științifice. Învățămîntul nu este axat pe dezvoltarea aptitudinilor și a relațiilor interumane. Astfel un tînr care a absolvit douăsprezece clase, rezolvă ecuații diferențiale, cunoaște toate capitalele din America de Sud (fără să-i folosească vreodată în viață aceste cunoștințe), dar se jenează în fața unui handicapat locomotor, pentru că nu știe cum să se comporte normal față de el, nu are o viziune sănătoasă față de plata impozitelor, pentru că nu știe ce cîștigă el din acestea. Reforma reală a învățămîntului va avea menirea de a soluționa și astfel de probleme.

